

Meldcode

Huiselijk geweld en Kindermishandeling

Oktober 2011

Inhoudsopgave

Inleiding	pag. 3
Stappenplan	pag. 3
Stap 1: In kaart brengen van signalen; noteren in het leerling-dossier	
Stap 2: Collegiale consultatie en zo nodig raadplegen van het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling of het Steunpunt Huiselijk Geweld	
Stap 3: Gesprek met de ouders	
Stap 4: Weeg de aard en de ernst van het huiselijk geweld of de kindermishandeling	
Stap 5: beslissen: zelf hulp organiseren of melden	
Melden	pag. 5
Verhouding tot de verwijzindex risico's jeugdigen	pag. 6
Toelichting op de meldcode	pag. 7
Beroepsgeheim, meldcode en meldrecht	
Bijlage 1: Vermoeden van kindermishandeling	pag.11
1.1 Wat is kindermishandeling	
1.2 Belemmering bij signalen en het ondernemen van actie	
1.3 Hoe om te gaan met signalen?	
1.4 De signalen	
Bijlage 2: Gespreksvoering	pag.17
2.1 Aandachtspunten voor een gesprek met het kind	
2.2 Aandachtspunten voor een gesprek met ouders	

Inleiding

Dynamiek Scholengroep is als onderwijsorganisatie wettelijk verplicht een meldcode te hanteren voor huiselijk geweld en kindermishandeling, daaronder ook begrepen seksueel geweld, vrouwelijke genitale verminking, eengerelateerd geweld en ouderenmishandeling. De medewerkers van Dynamiek zullen voornamelijk geconfronteerd worden met kindermishandeling en huiselijk geweld.

De meldcode heeft tot doel leerkrachten te ondersteunen in de omgang met signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling.

Stappenplan voor het handelen bij signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling

Signaleren wordt gezien als een belangrijk onderdeel van de beroepshouding van de leraren die binnen Scholengroep Dynamiek werkzaam zijn. Signalering geen stap in het stappenplan, maar een grondhouding, die in ieder contact met ouders en leerlingen wordt verondersteld. De stappen in dit plan wijzen de leerkracht de weg, als hij meent dat er signalen zijn van huiselijk geweld of van kindermishandeling.

Volgorde van de stappen

De stappen, die hieronder worden beschreven, zijn in een bepaalde volgorde gerangschikt. Maar deze volgorde is niet dwingend. Waar het om gaat, is dat de leerkracht op enig moment in het proces alle stappen heeft doorlopen, voordat hij besluit om een melding te doen. Zo zal het soms voor de hand liggen om meteen met de ouders in gesprek te gaan over bepaalde signalen. In andere gevallen zal de leerkracht eerst overleg willen plegen of met de IB-er of directeur, of met het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling, of met het Steunpunt Huiselijk Geweld, voordat hij het gesprek met de ouders en/of de leerling aangaat. Ook zullen stappen soms twee of drie keer worden gezet.

Stap 1:

In kaart brengen van signalen; noteren in het leerling-dossier

Breng de signalen, die een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling bevestigen of ontcrachten in kaart en leg deze vast. Leg ook de contacten over de signalen vast, evenals de stappen die worden gezet en de besluiten die worden genomen.

Heb je zelf geen contact met de kinderen, dan kun je toch signalen vastleggen over de situatie waarin deze kinderen zich mogelijk bevinden, als de toestand van de kinderen daar aanleiding toe geeft.

Beschrijf je signalen zo feitelijk mogelijk. Worden ook hypothesen en veronderstellingen vastgelegd, vermeld dan uitdrukkelijk dat het gaat om een hypothese of veronderstelling.

Maak een vervolgaantekening als een hypothese of veronderstelling later wordt bevestigd of ontkracht. Vermeld de bron als er informatie van derden wordt vastgelegd. Leg diagnoses alleen vast als ze zijn gesteld door een bevoegde beroepskracht.

Maak zo nodig, tijdelijk, een verschil tussen werkdossier en dossier.

Stap 2:

Collegiale consultatie en zo nodig raadplegen van het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling of het Steunpunt Huiselijk Geweld

De tweede stap is het overleg over de signalen. Om de signalen die in kaart zijn gebracht goed te kunnen duiden, is overleg met een deskundige collega noodzakelijk. Bespreek de signalen met een de IB-er en/ óf de directeur. Vraag zo nodig ook advies aan het ZAT, het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (onderdeel van BJZ) of aan het Steunpunt Huiselijk Geweld. Adviesgesprekken vinden plaats op basis van anonieme cliëntgegevens.

Stap 3:

Gesprek met de ouders

Omdat openheid een belangrijke grondhouding is in de relatie naar de ouders, wordt zo snel mogelijk contact gezocht met de ouders om de signalen te bespreken. Soms zal het vermoeden door het gesprek worden weggenomen, dan zijn de volgende stappen van het stappenplan niet nodig.

Bespreek de signalen met de ouders

1. leg de ouders het doel uit van het gesprek;
2. beschrijf de feiten die je hebt vastgesteld en de waarnemingen die je hebt gedaan;
3. nodig de ouders uit om een reactie hierop te geven;
4. kom pas na deze reactie zo nodig en zo mogelijk met een interpretatie van hetgeen je hebt gezien, gehoord en waargenomen.

Gesprek met kinderen

Ook als een cliënt nog jong is, is het van belang dat de leerkracht het gesprek met hem aangaat, tenzij dat vanwege zijn jeugdige leeftijd echt niet mogelijk of te belastend voor hem is. De leerkracht beoordeelt zelf of een gesprek zinvol en mogelijk is, zo nodig in overleg met de IB-er of met het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling.

NB: Het kan van belang zijn om een kind even alleen te spreken, zonder dat zijn ouders daarbij aanwezig zijn, zodat het kind zich vrij kan uiten. Zo zal een leerkracht zonder veel omhaal gewoon een gesprek met een van zijn leerlingen aan kunnen knopen. Maar bij een uitnodiging aan een kind van 10 jaar voor een gesprek met de jeugdarts ligt dit anders. Als uitgangspunt geldt dat de ouders hierover vooraf behoren te worden geïnformeerd. Maar in verband met de veiligheid van het kind, van de beroepskracht, of die van anderen, kan ook in deze sector worden besloten om toch een eerste gesprek met het kind te voeren zonder dat de ouders hierover van te voren worden geïnformeerd.

Stap 4:

Weeg de aard en de ernst van het huiselijk geweld of de kindermishandeling

Weeg op basis van de signalen, van het ingewonnen advies en van het gesprek met de ouders **het risico** op huiselijk geweld of kindermishandeling. Weeg eveneens **de aard en de ernst** van het huiselijk geweld of de kindermishandeling.

Stap 5:

Beslissen: zelf hulp organiseren of melden

5.1 Hulp organiseren en effecten volgen

Denk je, op basis van je afweging in stap 4, dat je de kinderen en het gezin redelijkerwijs voldoende kunt beschermen tegen het risico op huiselijk geweld of op kindermishandeling:

- organiseer dan de noodzakelijke hulp;
- volg de effecten van deze hulp;
- doe alsnog een melding als er signalen zijn dat het huiselijk geweld of de kindermishandeling niet stopt of opnieuw begint.

5.2 Melden en bespreken met de ouders

Bespreek uw melding vooraf met de ouders en met het kind (vanaf 12 jaar)

1. Leg uit waarom je van plan bent een melding te gaan doen en wat het doel daarvan is.
2. Vraag de ouders uitdrukkelijk om een reactie.
3. In geval van bezwaren van de ouders, overleg je op welke wijze je tegemoet kunt komen aan deze bezwaren.
4. Is dat niet mogelijk, weeg de bezwaren dan af tegen de noodzaak om het kind te beschermen tegen het geweld of de kindermishandeling. Betrek in je afweging de aard en de ernst van het geweld en de noodzaak om het kind door het doen van een melding daartegen te beschermen.
5. Doe een melding indien naar jouw oordeel de bescherming van het kind de doorslag moet geven.

Op deze manier span je je als leerkracht optimaal in om toestemming van de ouders te krijgen. Alleen in die gevallen waarin dit niet lukt, ook niet nadat je in gesprek bent gegaan over de bezwaren van de ouder, komt het doen van een melding zonder toestemming in beeld.

Melden

Bekendmaken van de identiteit van de melder bij vermoedens van kindermishandeling

Artikel 55 van het Uitvoeringsbesluit Wet op de jeugdzorg geeft als hoofdregel, dat de identiteit van de melder door het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling aan het gezin bekend wordt gemaakt.

Een melder kan echter ten opzichte van het gezin anoniem blijven als de melding:

1. een bedreiging vormt of kan vormen voor het kind, of voor een van de medewerkers van school.
2. de vertrouwensrelatie zou kunnen verstoren tussen de beroepskracht en de cliënt of zijn gezin.

Melding

- Meld je vermoeden bij het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling of bij het Steunpunt Huiselijk Geweld;
- Sluit bij je melding zoveel mogelijk aan bij feiten en gebeurtenissen en geef duidelijk aan indien de informatie die je meldt (ook) van anderen afkomstig is;
- Overleg bij je melding met het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling of het Steunpunt Huiselijk Geweld, wat je na de melding, binnen de grenzen van je gebruikelijke werkzaamheden, zelf nog kunt doen om de ouders en hun gezinsleden tegen het risico op huiselijk geweld of op mishandeling te beschermen.

Het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling doet na een melding onderzoek naar de signalen. Dit wil zeggen dat de medewerkers in gesprek gaan met de ouders en met beroepskrachten die met het kind te maken hebben. Op basis van de resultaten van dit onderzoek besluit men wat er moet gebeuren. Vaak zal vrijwillige hulp in gang worden gezet, maar het Advies- en Meldpunt kan ook beslissen om een melding te doen bij de Raad voor de Kinderbescherming en/of om aangifte van mishandeling te doen bij de politie.

Het Steunpunt zal na een melding contact zoeken met de cliënt om te beoordelen welke hulp noodzakelijk is, om vervolgens deze hulp voor het slachtoffer en de pleger (in het kader van Wet tijdelijk huisverbod) te organiseren en hen daarvoor zo nodig te motiveren.

Verhouding tot de verwijfsindex risico's jeugdigen

In geval van een vermoeden van kindermishandeling, zal de beroepskracht doorgaans niet alleen de stappen van de meldcode zetten, maar daarnaast ook moeten overwegen of een melding zou moeten worden gedaan in de verwijfsindex risico's jeugdigen. Deze verwijfsindex heeft tot doel om beroepskrachten, die met dezelfde jongere te maken hebben, met elkaar in contact te brengen. Dit doen zij als risico's worden gesignaleerd met betrekking tot de ontwikkeling naar de volwassenheid van de jongere. Doel daarvan is te komen tot een gezamenlijke aanpak van de problematiek van de jongere en zijn gezin. We wijzen er met nadruk op dat het niet gaat om een keuze tussen een melding in de verwijfsindex of de stappen van de meldcode, maar dat beide acties bij vermoedens van kindermishandeling aan de orde zijn omdat ze elkaar ondersteunen.

Toelichting op de Meldcode

Beroepsgeheim, meldcode en meldrecht

Inleiding

In dit deel van het stappenplan wordt enige achtergrondinformatie gegeven, met name over het beroepsgeheim, het wettelijk meldrecht en de verhouding tussen het beroepsgeheim en het meldrecht.

Inhoud en doel van het beroepsgeheim

Algemene zwijgplicht

Iedere beroepskracht, die individuele cliënten hulp, zorg, steun of een andere vorm van begeleiding biedt, heeft een beroepsgeheim. Deze zwijgplicht, zoals het beroepsgeheim ook wel wordt genoemd, verplicht de beroepskracht om, kort gezegd, geen informatie over de ouders aan derden te verstrekken, tenzij de ouders hem daarvoor toestemming hebben gegeven. Doel van het beroepsgeheim is, de drempel voor de toegang tot de hulpverlening zo laag mogelijk te maken en de ouders het vertrouwen te geven dat zij vrijuit kunnen spreken.

‘Al met al is de omgang met het beroepsgeheim een vorm van evenwichtskunst: geheimhouding waar mogelijk, zorgvuldige doorbreking van het geheim waar nodig’

De zwijgplicht geldt bijvoorbeeld voor maatschappelijk werkers, intern begeleiders, ouderenwerkers, jeugdhulpverleners, medisch hulpverleners, medewerkers in de kinderopvang en in peuterspeelzalen. Het beroepsgeheim geldt ook voor begeleiders en hulpverleners van de reclassering en van justitiële (jeugd)inrichtingen, al maakt het gedwongen kader van het strafrecht in sommige gevallen een zekere inbreuk op de zwijgplicht.

De hierboven beschreven algemene zwijgplicht voor hulpverleners en begeleiders is niet specifiek opgenomen in een bepaalde wet, maar wordt afgeleid uit de privacybepalingen uit het Europees Verdrag voor de Rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (artikel 8) en uit de Grondwet (artikel 10). Deze bepalingen worden nog eens ondersteund door artikel 272 Wetboek van Strafrecht dat een verbod bevat op het verbreken van geheimen, die aan de beroepskracht zijn toevertrouwd.

Specifieke zwijgplicht

Een aantal beroepsgroepen kent een specifieke zwijgplicht die is geregeld in een ‘eigen’ wet. Dit geldt bijvoorbeeld voor medische hulpverleners, zoals artsen en verpleegkundigen. Zij vinden hun zwijgplicht in artikel 88 van de Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg en in artikel 7:457 Burgerlijk Wetboek. Voor beroepskrachten in de jeugdzorg is de zwijgplicht specifiek geregeld in artikel 53 van de Wet op de jeugdzorg.

Vertrouwensinspecteurs in het onderwijs kennen een eigen bepaling over de omgang met hun zwijgplicht in artikel 6 van de Wet op het onderwijstoezicht.

Paradox van de geheimhoudingsplicht

Er doet zich bij de omgang met de zwijgplicht een zekere paradox voor. De zwijgplicht is hét instrument bij uitstek om er voor te zorgen, dat mensen naar de beroepskracht toe komen en ook bereid zijn om open over hun zorgen te spreken. Ze mogen er immers op vertrouwen, dat hun verhaal niet zomaar elders terecht komt. Maar een te rigide omgang met het beroepsgeheim, kan tot gevolg hebben dat, ouders die dringend hulp nodig hebben, juist niet geholpen worden, omdat de beroepskracht meent, dat hij vanwege zijn beroepsgeheim niet in mag grijpen. Al met al is de omgang met het beroepsgeheim een vorm van evenwichtskunst: geheimhouding waar mogelijk, zorgvuldige doorbreking van het geheim waar nodig.

Vragen van toestemming

Bij het verstrekken van gegevens van ouders aan een ander, dus ook bij het doen van een melding aan het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling of aan het Steunpunt Huiselijk Geweld, geldt als hoofdregel, dat de beroepskracht zich inspant om toestemming voor zijn melding te krijgen. Het basismodel schetst daarvoor de werkwijze. Geven de ouders hun toestemming, dan kan een melding worden gedaan. Weigeren de ouders, ondanks de inspanning van de beroepskracht, hun toestemming, dan houdt het niet op, maar maakt de beroepskracht een nieuwe afweging.

NB1: De Wet bescherming persoonsgegevens bepaalt, dat een jongere vanaf zijn 16e jaar zelf toestemming geeft aan een beroepskracht voor het verstrekken van zijn gegevens aan een ander (al dan niet in de vorm van het doen van een melding). De Wet op de jeugdzorg en de Wet inzake de geneeskundige behandelingsovereenkomst geven een jeugdige dit recht zelfs al vanaf zijn 12e jaar. Toch moet over een melding, als het gaat om een jongere vanaf 12 of 16 jaar, die nog thuis woont, ook gesproken worden met zijn ouders. Want bij de melding worden doorgaans niet alleen gegevens over de jongere verstrekt, maar ook over zijn ouder(s).

NB2: Van het vragen van toestemming kan worden afgezien in verband met de veiligheid van de jongere, van de beroepskracht of die van anderen.

Conflict van plichten

Zo oud als de zwijgplicht is ook de notie, dat een beroepskracht door zijn beroepsgeheim in de knel kan komen. Er kunnen zich situaties voordoen, waarin de beroepskracht alleen door te spreken, de ouders kan helpen, terwijl hij voor dit spreken geen toestemming krijgt. Er kan in dat geval sprake zijn van een conflict van plichten. De plicht om te zwijgen, vanwege het beroepsgeheim, botst met de plicht om de ouder(s) te helpen, juist door met een ander over hem/hen te spreken. Het gaat dan altijd om een ouder(s), die zich in een ernstige situatie bevindt en die alleen kan worden geholpen door een ander bij de aanpak te betrekken. In de (tucht)rechtspraak wordt in geval van een conflict van plichten erkend, dat een beroepskracht ook zonder toestemming van de ouder(s), over de jongere mag spreken. Uiteraard moet een dergelijk besluit om de zwijgplicht te doorbreken zorgvuldig worden genomen.

Als hulpmiddel bij de besluitvorming over het verbreken van de geheimhoudingsplicht wordt verwezen naar de website www.huiselijkgeweld.nl/cg-bin/beroepsgeheim.cgi

Beantwoording van de volgende vijf vragen leidt doorgaans tot een zorgvuldige besluitvorming:

1. Kan ik door te spreken, zwaarwegende belangen van de ouder(s) of van zijn kinderen, behartigen?
2. Is er een andere mogelijkheid om ditzelfde doel te bereiken, zonder dat ik mijn beroepsgeheim hoeft te verbreken?
3. Waarom is het niet mogelijk om toestemming van de ouder(s) te vragen, of te krijgen, voor het bespreken van zijn situatie, met iemand die hem kan helpen?
4. Zijn de belangen van de ouder(s), die ik wil dienen met mijn spreken, zo zwaar, dat deze naar mijn oordeel, opwegen tegen de belangen, die de ouders hebben, bij mijn zwijgen?
5. Als ik besluit om te spreken, aan wie moet ik dan welke informatie verstrekken, zodat het geweld of de mishandeling effectief kan worden aangepakt?

Positie van de ouders

Bij het besluit om de geheimhouding te doorbreken, speelt de positie van de ouders een belangrijke rol. Bij ouders, die zich in een afhankelijke positie bevinden, waardoor ze minder goed in staat zijn zelf op te treden tegen mishandeling of geweld, zal een beroepskracht eerder dan ‘gemiddeld’ kunnen besluiten, dat hij zijn zwijgplicht verbreekt.

Meerderjarigen beslissen in beginsel zelf, over de wijze waarop ze hun leven inrichten en of ze daarin hulp of andere inmenging wensen. Dit zelfbeschikkingsrecht is een belangrijk uitgangspunt bij het bieden van hulp aan ouders. Maar dit uitgangspunt is niet absoluut. Er zijn situaties waarin een inbreuk op de zelfbeschikking noodzakelijk kan zijn, omdat de ouders in een zeer ernstige situatie verkeren. In geval van huiselijk geweld kan dit zeker aan de orde zijn. Uit onderzoek is gebleken, hoezeer slachtoffers gevangen kunnen zitten in hun situatie, zodanig, dat ze daar op eigen kracht niet uit komen. De beroepskracht zal zich eerst tot het uiterste in moeten spannen om de toestemming van de ouders te krijgen. Maar krijgt hij deze niet, dan kan hij zich daar niet zondermeer bij neerleggen. Hij dient de ernst van de situatie, waarin de ouders zich bevinden, af te wegen tegen het gegeven, dat de ouders hem geen toestemming geven, voor het doen van een melding. Komt hij tot de slotsom, dat de ouders, vanwege de ernst van het huiselijk geweld, tegen dit geweld moeten worden beschermd, dan doet hij een melding, ook al heeft hij daarvoor geen toestemming. Hij komt dan in feite tot de conclusie, dat het zware belang van zijn geheimhoudingsplicht in deze specifieke situatie, moet wijken, voor het nog zwaardere belang, van het beschermen van de ouders, tegen zwaar en/of structureel geweld.

NB: Voor een zorgvuldige besluitvorming is het noodzakelijk, dat de beroepskracht de situatie, voordat hij zijn besluit neemt, bespreekt met een deskundige collega en zo nodig ook (op basis van anonieme oudergegevens) advies vraagt aan het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling of het Steunpunt Huiselijk Geweld.

Beoordeling van een besluit over het doorbreken van het beroepsgeheim

Zou achteraf een toetsende organisatie gevraagd worden, om een oordeel te geven over het optreden van de beroepskracht, dan wordt vooral de zorgvuldigheid beoordeeld, waarmee het besluit om de geheimhouding te verbreken, tot stand is gekomen. Daarbij wordt onder andere gelet op:

- collegiale consultatie;
- raadpleging van het Steunpunt Huiselijk Geweld of het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling;
- aanwezigheid van voldoende relevante feiten of signalen en zorgvuldige verzameling van deze feiten en signalen;
- zorgvuldige en concrete afweging van belangen;
- de contacten die er met de ouders zijn geweest over de melding. Concreet gaat het er dan om of de beroepskracht zich, gelet op zijn mogelijkheden en op de omstandigheden waarin de ouders verkeren, heeft ingespannen om de ouders toestemming te vragen of om hen te informeren, indien het verkrijgen van toestemming niet mogelijk bleek.

NB: Het is, ook in verband met de toetsbaarheid van het besluit achteraf, belangrijk om een besluit over het melden van een ouder(s), zonder dat hij daarvoor zijn toestemming heeft gegeven, zorgvuldig vast te leggen. Niet alleen de melding dient te worden vastgelegd, ook de belangen die zijn afgewogen en de personen die van te voren over het besluit zijn geraadpleegd.

Wettelijk meldrecht

Voor vermoedens van kindermishandeling, is het leerstuk van het conflict van plichten nog eens bevestigd in artikel 53 lid 3 van de Wet op de jeugdzorg, dat een uitdrukkelijk meldrecht bevat. Iedere beroepskracht met een beroepsgeheim of een andere zwijgplicht heeft, op basis van dit wettelijk meldrecht, het recht om vermoedens van kindermishandeling, zo nodig zonder toestemming van het kind en/of de ouder, bij het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling te melden. Daarnaast omvat het meldrecht, het recht voor de beroepskracht, om, op verzoek van het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling, informatie over het kind en/of zijn ouders te verstrekken, eveneens zo nodig zonder toestemming van het kind en/of de ouders. Voor vermoedens van huiselijk geweld, waarbij alleen meerderjarigen zijn betrokken, zal de voorgenomen wet meldcode een vergelijkbaar wettelijk meldrecht gaan bevatten. Zolang deze wet en het daarin opgenomen meldrecht er nog niet zijn, biedt het conflict van plichten uitkomst in die gevallen, waarin geen toestemming wordt verkregen - of kan worden gevraagd - en een melding toch noodzakelijk is, om het geweld te stoppen en de ouder(s) tegen dit geweld te beschermen.

Bijlage 1:

Vermoeden van kindermishandeling.

1.1.

Wat is kindermishandeling?

In 2002 is de volgende definitie voor kindermishandeling vastgelegd in de wet op Jeugdhulpverlening:

Kindermishandeling is elke vorm van voor minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een afhankelijkheidsrelatie staat actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek letsel of psychische stoornissen.

De term ouders, gebruikt in de bovenstaande zin, duidt niet alleen op de biologische ouders, maar ook op de stiefouders, adoptiefouders en pleegouders. Daarnaast wordt nog benadrukt, dat het ook anderen kunnen zijn, die een afhankelijkheidsrelatie hebben met het kind, zoals opa's en oma's of mensen die op dat moment verantwoordelijk zijn voor het kind. (Oppas, Leiding KDV/clubs enz.)

Meestal wordt er een onderscheid gemaakt in vijf vormen van kindermishandeling:

1. Lichamelijke verwaarlozing

Er wordt onvoldoende voorzien in de (dagelijkse) noodzakelijke behoeften van een kind. Het kind krijgt geen of te weinig voedsel, te weinig slaap, onvoldoende medische controle, noodzakelijke medicamenten worden niet toegediend e.d.

2. Emotionele verwaarlozing

Het kind krijgt geen liefde, zorg en aandacht. Het kind wordt te weinig gestimuleerd en niet geknuffeld of gekoesterd. Er wordt herhaaldelijk en systematisch niet aangesloten bij de behoefte aan warmte en zorg van het kind.

3. Lichamelijke mishandeling

Het kind opzettelijk schoppen, slaan, bijten, vergiftigen, branden, door elkaar schudden, met voorwerpen slaan, vastbinden, snijden, aan de haren trekken enz.. waardoor het kind tijdelijk of blijvend letsel oploopt.

4. Emotionele mishandeling

Het kind wordt stelselmatig getreiterd, vernederd, afgesnauwd, gekleineerd, uitgescholden, bang gemaakt, (met de dood) bedreigd, beledigd en/of dierbare spullen worden vernield, (huis)-dieren worden mishandeld, het kind wordt langdurig opgesloten of alleen gelaten, er worden extreem hoge eisen aan het kind gesteld, het kind krijgt te horen dat het ongewenst is e.d.

5. Seksueel misbruik

Het gaat hier om gedwongen seksueel contact met een ouder, ander volwassene of een leeftijdsgenoot van het kind, dat niet past bij leeftijd en ontwikkelingsfase van het kind, variërend van betastingen boven en onder de kleren tot met verkrachtingen.

Cognitieve kindermishandeling wordt meestal niet als aparte vorm genoemd, maar is zeker in de schoolpraktijk niet onbekend. Onder cognitieve mishandeling verstaat men bijv. het kind een schoolniveau onthouden of opdringen, dat sterk afwijkt van de vermogens van het kind.

1.2.

Belemmering bij signalen en het ondernemen van actie.

Kinderen zullen zelden of nooit zelf om hulp vragen. Hiervoor zijn verschillende redenen:

Het speelt zich af in de beslotenheid (van het gezin).

Kinderen weten vaak niet beter.

Het kind wil zijn ouders/verzorgers niet afvallen.

Het kind schaamt zich of het kind is geheimhouding met dreigementen opgedrongen.

Om hulp te krijgen, zijn ouders en het kind daarom deels afhankelijk van de mensen uit hun omgeving. Zien zij, dat er iets aan de hand is en brengen zij dat in verband met kindermishandeling? In praktijk blijkt, dat het opmerken van signalen van kindermishandeling moeilijk is. Er is kennis, zorgvuldigheid en intuïtie voor nodig. Vanwege het dagelijkse contact met leerlingen en de taak om de ontwikkeling van kinderen te stimuleren en te volgen, neemt de leerkracht hierbij een bijzondere positie in. De gevolgen van kindermishandeling worden meestal zichtbaar in houding en gedrag van kinderen.

De leerkracht kan belemmerd worden in het oppikken van signalen doordat hij:

- Ondeskundig is betreffende signalen van kindermishandeling
- Twijfelt over eigen waarneming.
- Bang is voor valse beschuldigingen.
- Bang is voor negatieve gevolgen voor het kind.
- Zich ondeskundig voelt.
- Onvoldoende vertrouwen heeft in de hulpverlening
- Bang is voor bedreiging door de dader
- Het vertrouwen van het kind niet wil schaden.
- Zich niet gesteund voelt door collega's, school of geraadpleegde anderen.
- Eigen ervaringen heeft met kindermishandeling.

Scholing en goede voorlichting zijn belangrijk voor de leerkracht, maar ook het gevoel dat directie en IB-er achter hem staan.

1.3

Hoe om te gaan met signalen?

Wanneer je een bepaald gedrag waarneemt bij een kind, waarin je een signaal opmerkt, dan is dat niet voldoende om daaruit al je conclusies te trekken. Het betekent wel dat je alert moet zijn.

Wanneer je je zorgen maakt om een kind, schrijf dan op wat je precies zorgen baart en schrijf zo concreet mogelijk op, wat je opvalt, ook al kan dat soms heel moeilijk zijn. Ga vertrouwelijk om met deze gegevens en vernietig ze als ze niet meer nodig zijn.

Informatie die je krijgt van een ander moet je wel serieus nemen, maar gescheiden houden van je eigen informatie. Je moet namelijk proberen, om, zo objectief mogelijk proberen te kijken naar de situatie. Ga dan ook niet op zoek naar de bewijzen. Geen enkel signaal is een definitieve bevestiging van kindermishandeling, het kan ook altijd nog iets anders zijn en ook dan heeft het kind steun en extra aandacht nodig.

Denk niet te snel het ergste, maar doe ook niet gauw dingen af als “het valt wel mee”. Bekijk alles objectief en probeer zo goed mogelijk te observeren en informatie met elkaar te combineren.

1.4 De signalen

Er zijn veel signalen, die kunnen duiden, op kindermishandeling. De signalen zijn grofweg te verdelen in vier categorieën:

- het lichamenlijk welzijn van het kind
- het gedrag van het kind
- het gedrag van de ouders
- de gezinssituatie.

Hieronder zullen ze kort worden toegelicht. Zie bijlage A voor een beknopte lijst met signalen.

Het lichamenlijk welzijn van het kind

Een vermoeden van kindermishandeling, kan ontstaan wanneer men lichamenlijk letsel o.i.d. constateert, zoals een groeiachterstand, brandwonden, botbreuken, blauwe plekken etc. Dit vermoeden wordt groter, als er niet een aannemelijke verklaring voor is, of als het kind heel vaak wat heeft. Een kind kan natuurlijk onhandig zijn, maar dan nog, kan een leerkracht zijn of haar vraagtekens hebben, of de verwonding wel een logisch gevolg is van wat er gezegd wordt.

Wanneer men dit waarneemt is het goed om de verwonding te noteren. Vermeld de datum, hoe de verwonding eruit ziet, hoe het is ontstaan en hoelang de verwonding heeft geduurd.

Het gedrag van het kind

Ieder kind reageert anders en vele zaken kunnen opvallend gedrag bij een kind uitlokken. Hecht daarom niet te snel waarde aan het gedrag van het kind i.v.m. kindermishandeling. Toch kan iets in het gedrag van het kind een verontrustend gevoel geven. Dit kan zijn, omdat het kind ander lichamenlijk gedrag, of emotioneel gedrag vertoont, of omdat het kind raar of ander gedrag vertoont ten opzichte van andere kinderen, ouders of andere volwassenen.

Met name een plotselinge gedragsverandering kan aanleiding zijn, voor een verontrustend gevoel, ook kan een leerkracht als signaal oppikken, dat een kind heel vroeg op school komt, of dat het kind heel lang op school blijft hangen, omdat het kind niet naar huis wil.

Het gedrag van de ouders

Vaak praten mishandelende ouders niet over de problemen, die ze hebben met de opvoeding van hun kinderen, dit houden ze liever verborgen. Toch zijn er ook ouders, die zich van geen

kwaad bewust zijn, omdat ze zelf niet beter weten (wat je niet weet of kunt, kun je ook niet geven).

Wanneer een ouder zegt het niet meer aan te kunnen, dan moet er dadelijk actie worden ondernomen, want dat is een hulpkreet van de ouder en vaak heeft dit al de nodige moeite gekost om dit toe te geven.

Het kan ook zijn, dat de ouders niet meer objectief kunnen kijken. Dit komt vaak voor bij ouders die gescheiden zijn, ze vinden dat de ander de kinderen niet goed opvoedt en zijn dus in conflict met elkaar. Voor een buitenstaander is het dan vaak moeilijk, omdat ze elkaar zwart maken. Probeer hierin dan ook altijd objectief te blijven.

De gezinssituatie

Er zijn gezinnen met een verhoogd risico op mishandeling.

Kindermishandeling komt altijd voort uit het onvermogen van ouders, maar het kan voor ouders wel zwaarder zijn, wanneer het gaat om bv. een kind met ADHD of een kind dat gehandicapt is.

Daarnaast kan ook de situatie van de ouders aanleiding geven voor zorgen. Wanneer de ouders verslaafd zijn, veel problemen hebben dan is extra alertheid geboden. Een kind kan dan alsnog een liefdevolle opvoeding krijgen, maar blijf wel alert op de situatie.

Signalen bij kinderen van 4 tot 12 jaar.

De onderstaande lijst van signalen is een hulpmiddel om een vermoeden van kindermishandeling te onderbouwen, niet om het te bewijzen. Vrijwel alle signalen kunnen ook een andere oorzaak hebben.

Lichamelijke mishandeling

Lichamelijke signalen:

- Blauwe plekken
- Fracturen
- Striemen
- Brandwonden
- Veel littekens

Gedragskenmerken:

- Schrikachtig
- Geen oogcontact
- Snel straf verwachten
- Bang voor ouders
- Vaak ziek melden
- Vroeg op school, laat naar huis
- Niemand meenemen naar huis
- Angst voor mislukken
- Niet willen uitkleden bij gym

Lichamelijke verwaarlozing

Lichamelijke kenmerken:

- Ondergewicht of overgewicht
- Slecht verzorgd uiterlijk (huid, haar, gebit, hygiëne)
- Onvoldoende kleding
- Altijd luizen
- Niet verzekerd, niet ingeënt, weinig of nooit bij een arts geweest
- Moeheid, oververmoeid
- Vaak ziek
- Kind herstelt slecht van ziektes
- Niet zindelijk wanneer dat wel zou moeten
- Het kind stinkt

Gedragkenmerken:

- Emotionele afvlakking, nooit huilen
- Vaak te laat komen, schoolverzuim, sleutelkinderen
- Veel alleen gelaten worden, zwerven
- Soms veel geld hebben
- Zich volwassen voordoen

Psychische mishandeling

Lichamelijke kenmerken:

- Niet zindelijk
- Spraakproblemen

Gedragkenmerken:

- Nervositeit
- Gering gevoel voor eigenwaarde (onzeker, laag zelfbeeld)
- Snel huilen
- Angstig, waakzaam, teruggetrokken
- Angst voor fouten
- Angst voor bindingen
- Slechte concentratie
- Leerproblemen
- Slecht eten en slapen
- Lusteloosheid
- Agressie bij jongens
- Depressie bij meisjes

Psychische verwaarlozing

Gedragkenmerken:

- Weinig emoties
- Negatief zelfbeeld
- Geen initiatief
- Zelfstandig
- Veel aandacht vragen op een negatieve manier
- Allemansvriend

- Criminaliserend zwerven, gappen, crimineel gedrag
- Veel rondhangen in school of in de klas
- Principiële niet knuffelaars of alsmaar knuffelen en kussend op schoot willen zitten
- Soms een jong gezicht met een ernstige uitdrukking

Seksueel misbruik meisjes

Lichamelijke kenmerken:

- Slaapgebrek (lang liggen wachten)
- Zichzelf onaantrekkelijk willen maken (anorexia, boulimia)
- Verwondingen aan geslachtsorganen
- Vaginale infecties en afscheiding
- Jeuk bij vagina of anus
- Pijn in bovenbenen
- Pijn bij lopen of zitten
- Problemen bij plassen
- Urineweginfecties
- Seksueel overdraagbare aandoeningen

Gedragskenmerken:

- Drukt de benen tegen elkaar bij het lopen
- Afweer van lichamelijk contact
- Maakt afwezige indruk bij lichamelijk onderzoek
- Extreem seksueel gekleurd gedrag en taalgebruik
- Zoekt seksuele toenadering tot volwassenen
- Dalende leerprestaties
- Gedragsproblemen
- Grote kennis van seksuele zaken of een preoccupatie daarmee
- Vroegrijp, erotiserend, “vrouwelijk”, wervend gedrag

Seksueel misbruik jongens basisschool

Lichamelijke kenmerken:

- Vaak combinatie met affectieve verwaarlozing
- Verwondingen aan de geslachtsorganen
- Fysieke en psychosomatische klachten
- Verslaving

Gedragskenmerken:

- Negatief zelfbeeld
- Concentratieproblemen
- Angst voor aanraking
- Brandstichten
- (seksueel) Agressief gedrag, vernielzuchtig
- Moeite om anderen te vertrouwen.
- Depressief of agressief gedrag, angst voor controleverlies
- Neiging tot seksueel spel met jonge kinderen
- Identiteitsproblemen
- Alcohol, drugs
- Suïcidepogingen

Bijlage 2

Gespreksvoering:

Aandachtspunten voor een gesprek met het kind

Wanneer jij als leerkracht met een kind gaat praten:

- Bedenk dat je observaties ook een andere oorzaak dan kindermishandeling kunnen hebben (ziekte, verhuizing of andere ingrijpende gebeurtenissen)
- Verwacht van een (eerste) gesprek niet dat je alle problemen te horen krijgt. Forceer niets. Kinderen staan vaak onder geheimhouding van de dader. Ook schaamte, schuldgevoel en loyaliteit belemmeren het naar buiten komen van het verhaal.
- Zoek een rustige plek in school op en zorg dat je niet gestoord wordt.
- Probeer het kind eerst op zijn gemak te stellen door eerst wat algemeen te praten over school, hobby's en dergelijke zaken voordat je begint over je zorgen.
- Wanneer het kind je iets vertelt, ga dan niet raar kijken. Neem het kind serieus, stimuleer het kind positief om verder te vertellen, maar dwing het niet. Accepteer het, als het, het kind teveel wordt en laat zien dat je respect hebt en begrip hebt voor de gevoelens van het kind.
- Ga uit van wat jij ziet en beleeft aan het kind en vertel dit aan het kind. Vraag dan aan het kind of het kan uitleggen waarom het zo gaat.
- Wanneer dit niet werkt en je zorgen dusdanig zijn, kun je meer rechtstreeks naar de mishandeling vragen bijvoorbeeld, over hoe het thuis gaat, hebben je vader en moeder wel tijd voor je, luisteren ze naar je, zit er wel eens iemand aan je wanneer je dat niet wilt, gebeuren er dingen waarvan jij vindt dat het niet normaal is?
- Beloof NOOIT gehele geheimhouding. Zeg wel tegen het kind dat je het verhaal niet verder zal vertellen, als het kind dat niet wil, maar dat je wel een oplossing wilt voor het probleem. Dat je samen naar een oplossing gaat zoeken. Je zult niets doen zonder het kind eerst verteld te hebben wat goed is om te gaan doen.
- Vertel dat praten soms moeilijk is, maar dat het oplucht en dat je samen naar een oplossing kunt zoeken

Wanneer het kind zelf naar je toekomt en vertelt:

- Spreek waardering uit voor het feit dat het kind over de problemen is gaan praten. Prijs het kind voor de genomen stap, laat zien dat je open staat voor de problemen en dat je het heel serieus opneemt.
- Besef dat het kind voor deze stap heel veel moed heeft moeten verzamelen.
- Wees niet verbaasd als het kind heel clean vertelt over de mishandeling. Dit is een veel voorkomende overlevingsstrategie.
- Neem een houding aan van luisteren en begrijpen
- Kijk uit met je natuurlijke reactie van troosten en lichamelijke aanraking.
- Toon begrip, maar laat je eigen reacties van afgrijzen, walging, boosheid of schrik achterwege. Je kunt wel zeggen dat het verhaal je raakt en dat het je moeilijk lijkt.
- Geloof het kind.

- Uit geen beschuldigingen aan het adres van de dader. Er is nog een groot loyaliteitsgevoel naar de dader en een verantwoordelijkheidsgevoel om het gezin bij elkaar te houden. Accepteer dat het kind ook positieve gevoelens heeft voor de dader.
- Vertel dat het kind geen schuld heeft aan de mishandeling, dat het nooit had mogen gebeuren, en vertel dat het vaker voorkomt. Het kind geeft zichzelf vaak de schuld van de problemen in het gezin.
- Stel geen waarom vragen, die komen beschuldigend over op het kind.
- Mannen kunnen zich aangesproken voelen door de minder aardige verhalen over andere mannen te horen. Dit kan belemmerend werken om door te vragen bij leerlingen. Het gevaar is om in de verdediging te gaan.
- Zeg dat er een einde moet komen aan de gebeurtenissen en dat er mensen zijn die kunnen helpen.
- Geef geen adviezen aan het kind mee om acties te ondernemen, je legt dan de verantwoordelijkheid bij het kind neer en het kind kan het zelf niet stoppen, daarvoor komt het bij jou.
- Stel geen concrete vragen
- De minst bedreigende vraag is, waar was je toen het gebeurde, daarna wat en hoe.
- Geef aan kinderen aan, dat dit ook voor jou heel moeilijk is om zo'n verhaal te horen en dat je er over na wilt denken. Dit geeft nogmaals aan, dat je het kind serieus neemt. Je moet wel binnen korte tijd weer met het kind verder praten en vertellen wat je eraan wilt doen, maar wel met de regels, niets buiten het kind om doen.

Over geheimhouding:

- Beloof geen absolute geheimhouding. Zeg wel tegen het kind, dat je vooraf overlegt met hem of haar.
- Schaadt het vertrouwen niet en doe dus niets buiten het kind om.
- Vraag nooit aan het kind om het gesprek geheim te houden. Het heeft immers al slechte ervaringen met geheimhouding.
- Benader verzoeken van het kind om geheimhouding met begrip. Leg vervolgens uit, dat er eventueel met behulp van anderen, mogelijkheden zijn om de mishandeling te stoppen en dat het, in het belang is van het kind en de dader. Misschien is er een tussenoplossing mogelijk in de trant van laten we er nog een tijdje over praten
- Kom afspraken over vertrouwelijkheid na, maar geef aan dat er een punt kan zijn, dat je het niet verantwoord vindt om de situatie, waarin het kind verkeert, te laten voortduren. In dat geval moet het kind van die verandering op de hoogte gesteld worden.

Aandachtspunten voor een gesprek met ouders

In gesprek met ouders:

- Leg je positie en functie uit.
- Vertel het doel van het gesprek.
- Gebruik bij voorkeur niet het woord kindermishandeling.
- Vertel de ouders wat je feitelijk is opgevallen aan het kind.
- Deel de zorgen met ouders, vraag of zij het herkennen, probeer partners te worden met de ouders. Je doel is het beste voor het kind.
- Vraag de ouders hoe zij het kind thuis beleven.
- Stel open vragen
- Respecteer de (ervarings-)deskundigheid van de ouders m.b.t. hun kind.
- Spreek de ouders aan op hun verantwoordelijkheid.
- Houd wel steeds in je achterhoofd, dat de signalen, die het kind laat zien, ook kunnen duiden op andere problemen.
- Praat vanuit de ik-vorm.
- Wees eerlijk en open, pas op voor vrijblijvendheid.
- Maak je eigen grens duidelijk, help helder krijgen, wat er aan de hand is en samen bekijken wat er aan hulp mogelijk is. Laat de deur open staan voor toekomstige vragen / zorgen
- Als het kind met jou heeft gesproken, praat dan niet met de ouders, zonder het kind hiervan op de hoogte te stellen. Let op de veiligheid van het kind
- Acties ondernemen zonder dat de ouders het weten, roept vaak woede op, praat met hen en overleg hoe zij graag het probleem willen aanpakken.
- Boze ouders eerst laten uitpraten/ razen daarna onderzoeken wat het probleem is en aanbieden samen een oplossing te zoeken.
- Een verslag maken van het gesprek en de afspraken vastleggen. Stuur een kopie hiervan naar de ouders.